

Broedvogels van het Gorzenveld, Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook in 2014

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2015/13
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Het Flevo-landschap

Natuur dichtbij
**HET FLEVO
LANDSCHAP**

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2015

ISSN 1382-6255

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Stichting Het Flevo-landschap.

Wijze van citeren: Deuzeman S. 2015. Broedvogels van het Gorzenveld, Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook in 2014. Sovon-rapport 2015/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Lay-out: Symen Deuzeman

Illustraties omslag: Het Gorzenveld, 9 juni 2014.

Foto's rapport: Symen Deuzeman

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Gebiedsbeschrijving	5
3. Werkwijze en omstandigheden in 2014	7
3.1. Veldwerk	7
3.2. Interpretatie	8
3.3. Weersomstandigheden	8
3.4. Overige omstandigheden	8
4. Resultaten	9
4.1. Soorten en aantallen	9
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	10
4.3. Soortbesprekingen	12
4.4. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels	15
5. Evaluatie	17
6. Literatuur	18

Bijlage: soortkaarten

1. Inleiding

In het voorjaar van 2014 werden enkele terreinen van Het Flevo-landschap (86 ha) geïnventariseerd op broedvogels. Het ging om het Gorzenveld (29 ha), het Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook (57 ha) in Zuidelijk Flevoland. Sovon Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit in opdracht van Flevo-landschap. De inventarisaties hebben ten doel de betekenis van de gebieden of delen daarvan voor broedvogels vast te stellen en eventueel beheer te evalueren. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het Sovon-bureau te Nijmegen. Digitale bestanden van de waarnemingen zijn terug te vinden in de archieven van Sovon en Het Flevo-landschap. Voor hulp in het veld en/of totstandkoming van het rapport dank ik: Lukas van Lier, Linde van der Burgh, Willem van Manen en Hans Boekhoff. Greet Boomhouwer ontdekte de bedelende jonge Ransuil langs de Rassenbeektocht.

Het Gruttoveld met op de achtergrond de slenk, 21 april 2014.

2. Gebiedsbeschrijving

De in 2014 geïnventariseerde gebieden liggen in Zuidelijk Flevoland en worden hieronder kort besproken (figuur 1).

Gorzenveld (29,3 ha)

Het Gorzenveld is een voormalig rietproefveld, waar in drie peilgebieden onderzoek werd gedaan naar methoden om riet te bestrijden. In de jaren tachtig van de vorige eeuw is het gebied ingericht als "kiekendiefbroedgebied". Het is een rechthoekig moerasgebied, dat omgeven wordt door grasland en water, liggend in agrarische gebied (figuur 1). Het overgrote deel bestaat uit moeras (19 ha), vooral bestaande uit droog overjarig rietland. Natte plekken met waterriet zijn spaarzaam en bevinden zich langs de meest noordelijke en oostelijke watergang. Ook is waterriet aanwezig langs de Rassenbeektocht. Enkele gegraven poelen in het rietland bleken droog te zijn. Jaarlijks wordt getracht ongeveer 17 ha rietland onder water te zetten. Echter de waterverliezen zijn te groot en de aanvoer te beperkt om het water gedurende een langere periode vast te houden. In het verleden werd een deel van het rietland in de wintermaanden gemaaid. Momenteel wordt er geen riet meer gesneden. Het rietland is omringd door kades, met folie, nodig om water vast te houden. Twee kades lopen door het moerasgebied heen en waren voornamelijk begroeid met ruigtekruiden. In het moerasgebied is verspreid opslag aanwezig in de vorm van vlieren, wilgen en meidoorns. In het noordwestelijke deel is redelijk wat wilgenopslag aanwezig, ook in de vorm van knotwilgen.

De zuidwestelijke helft bestaat uit kruiden- en faunarijk grasland (7,6 ha). Het grasland is verpacht aan een boer en tijdens de ronde op 9 juni was het grasland gemaaid. In het uiterste zuiden zijn langs en in verbinding met de Rassenbeektocht enkele forse poelen gegraven. Iets noordelijker hiervan zijn doorndragende heesters, vooral meidoorns en egelantier, aangeplant. De noordelijke uitloper bestaat uit een ruigteveld (2,7 ha) en ligt langs de Rassenbeektocht. Het bestaat voornamelijk uit brandnetel- en rietruigte in combinatie met opslag van vlieren en enkele meidoorns.

De hoofdfunctie van het Gorzenveld betreft natuur en het is afgesloten voor publiek. Het biedt rust-, broed- en foerageergelegenheid voor riet- en moerasvogels. Het is een belangrijk rustgebied voor Blauwe Kiekendief en Zearend (winterslaapplaats). Ook is het een stapsteen in de verbindingzone tussen het Hulkesteinse Bos en de Stichtse Putten.

Overjarig rietland in het Gorzenveld, 2 juli 2014 (links) en doornstruwelen langs de Rassenbeektocht in het Gorzenveld, 9 juni 2014 (rechts).

Gruttoveld en Rassenbeektochtstrook (57 ha)

Het Gruttoveld (43,8 ha) is een fragment van wat ooit het meer dan 1.000 ha grote weidevogelterrein en ganzenopvanggebied De Ganzengouw had moeten worden. Het plan sneuvelde destijds omdat het tijdens de inrichting ingeruild moest worden tegen de grazige randzone van de Oostvaardersplassen.

Over bleef het huidige reservaat, een open graslandgebied, met een extensief, op weidevogels gericht beheer. Het gebied bestaat uit een kern van natte graslanden met een geleidelijke overgang naar droger grasland naar de buitenrand. Een probleem is het voldoende nat houden van het terrein. De ondergrond is plaatselijk zanderig, waardoor het uit de Rassenbeektocht opgepompte water weer snel wegzakt.

Middels een diepe slenk en een aantal windmolens is het noordelijke deel van het grasland behoorlijk nat, zeker gedurende het vroege voorjaar. De graslanden worden voor een deel bemest met ruige

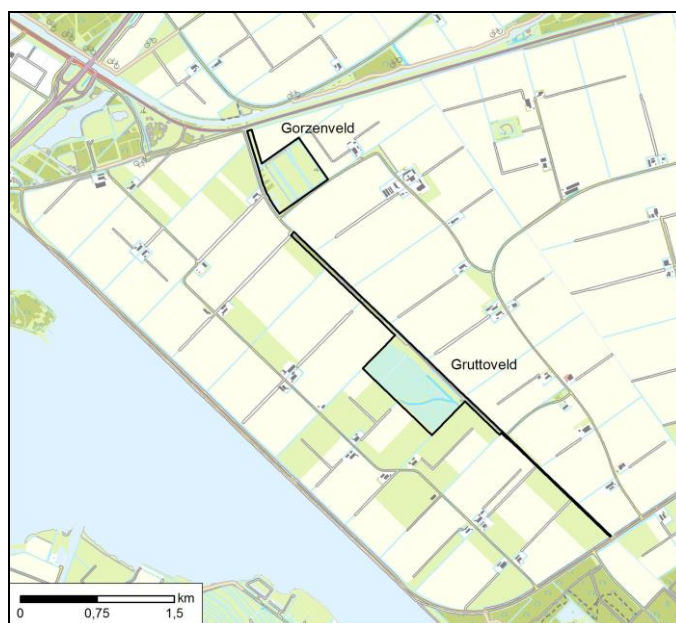
stalmest, in de praktijk vooral op de percelen oostelijk van de slenk. De structuur van het gras was hier erg hoog en dicht. Door het gebied lopen diverse sloten. Een deel daarvan is begroeid met overjarig nat rietland en waren interessant voor rietvogels. Naast weidevogels is het gebied het hele jaar door interessant voor honderden ganzen, eenden en steltlopers, die gebruik maken van de slenk en de natte graslanden eromheen.

De Rassenbeektochtstrook is feitelijk een lange strook dat bestaat uit een hoge opgeworpen wal van kleigrond, afkomstig uit de aangrenzende Rassenbeektocht. Het noordwestelijke deel bestaat hoofdzakelijk uit vlierstruwelen met brandnetelruigte, een opgaande bomensingel met essen en wilgen en aanplanten van doornstruwelen (sleedoorn, hondsroos en meidoorn). Het oostelijke deel ter hoogte van het Gruttoveld is beduidend lager qua opslag en bestaat meer uit riet- en brandnetelruigte met vlierstruwelen. Het zuidoostelijke deel bestaat uit een gras met hier en daar jonge laanbeplantingen.

Langs de hele Rassenbeektocht is een smalle rietkraag aanwezig, die aan de westzijde in het voorjaar tot ontwikkeling moest komen, omdat de tocht aan deze kant geschouwd was in het najaar van 2013. Aan de oostzijde (de kant van de akkers) was overjarig riet aanwezig. Er zijn in totaal zeven poelen aanwezig langs de tocht, eind jaren negentig gegraven ten behoeve van grondwinning voor de aanleg van de A27. Een deel van deze poelen staat in open verbinding met de Rassenbeektocht. In en rondom de poelen is riet opgeslagen.

De slenk heeft een sterke aantrekkingskracht op ganzen, eenden en steltlopers, zeker in het vroege voorjaar, 21 april 2014.

Figuur 1. Ligging van het Gorzenveld, Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook in Zuidelijk Flevoland.

3. Werkwijze en omstandigheden in 2014

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Het Flevo-landschap zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

3.1. Veldwerk

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Van Dijk & Boele 2011. Bij de kartering lag de nadruk op de soorten van de SNL-lijst, plus aanvullende soorten van BMP-B. Er werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode april-juli (Tabel 2 en 3).

In totaal is 25 uur en 42 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 17,7 minuten per hectare (Gorzenveld 23,2 min/ha en Gruttoveld en Rassenbeektochtstrook 15,3 min/ha). De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot in de middag. De af te leggen route (hoofdzakelijk te voet, maar per fiets langs de Rassenbeektocht) werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltsende vogels. In geval van zeldzame soorten en soorten met een grote, overlappende territoria of leefgebieden, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nestindicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels werden meegeteld en om over- of ondertelling van moeilijk karteerbare soorten te voorkomen. Tijdens de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van uitsluitende waarnemingen, d.w.z. waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltsende individuen. In de avond en nacht van 24 op 25 juni werd een nachtronde gelopen voor nachttactieve vogelsoorten.

Tabel 2. Tijdsinvestering in het Gorzenveld in 2014.

Ronde	Datum	Onderzoekstijd	Totaal (uren)
3-apr	6:45	9:00	2,3
21-apr	6:45	8:50	2,1
21-mei	9:00	11:15	2,3
9-jun	5:30	7:30	2,0
24-jun	23:45	23:59	0,2
25-jun	0:00	0:30	0,5
2-jul	8:00	9:50	1,8
			11,2

Tabel 3. Tijdsinvestering in het Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook in 2014.

Ronde	Datum	Onderzoekstijd	Totaal (uren)
3-apr	9:00	12:00	3,0
21-apr	8:50	11:25	2,6
21-mei	6:25	9:00	2,6
9-jun	7:35	11:00	3,4
25-jun	0:30	1:15	0,8
2-jul	9:50	12:00	2,2
			14,5

3.2. Interpretatie

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van broedcode, ingetekend op veldkaarten. Later werden deze gedigitaliseerd en ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon. Clustering van waarnemingen tot territoria gebeurde op basis van de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011), maar met een lichte aanpassing vanwege het geringe aantal bezoeken (5 i.p.v. 8). Nestvondsten of nestindicatieve waarnemingen telden in alle gevallen mee. De stippen op de verspreidingskaarten zijn de locaties van waarnemingen met de hoogste broedcode of anders de laatste meetellende waarneming binnen de geïnterpreteerde territoria.

3.3. Weersomstandigheden 2014

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2014 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 4 zijn enkele variabelen samengevat. Tijdens alle veldbezoeken waren de weersomstandigheden gunstig voor het uitvoeren van een broedvogelinventarisatie.

Tabel 4. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in maart-juli 2014, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor langjarig gemiddelde (1981-2013).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2014	Ref	2014	Ref	2014	Ref
Maart	8,4	6,2	203	122	26	67
April	12,1	9,2	175	174	58	42
Mei	13,2	13,1	192	207	102	62
Juni	16,2	15,6	228	194	30	66
Juli	19,8	17,9	204	206	137	81

3.4. Overige omstandigheden

De winter van 2014 was volgens de maatstaven van het KNMI uitzonderlijk zacht. Veldmuizen waren op veel plekken talrijk. De lente kwam extreem vroeg, waardoor bomen vroeg blad zetten en ook groei van bodemvegetatie zeer voorspoedig verliep. Veel standvogels en mogelijk korte afstandstrekkingen begonnen vroeg met eileg. Insecten bleven in de loop van het voorjaar en gedurende de zomer schaars (gemeten naar de geringe overlast door steekmuggen, weinig insectenresten op voorruit van auto en schaarse vraat door spanrupsen in eiken).

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden 57 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan 49 werden gekarteerd (tabel 5 en 6). Merel, Roodborst, Winterkoning, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees en Vink waren als broedvogel aanwezig, maar zijn niet geteld. In totaal zijn 13 Rode Lijst-soorten (Van Beusekom et al. 2005) vastgesteld, acht in de categorie “gevoelig” (Grutto, Tureluur, Matkop, Veldleeuwerik, Spotvogel, Gele Kwikstaart, Graspieper en Kneu) en vijf in de categorie “kwetsbaar” (Bontbekplevier, Zomertortel, Koekoek, Ransuil en Nachtegaal).

Tabel 5. Soorten, aantallen en dichtheden per 100 ha van het Gorzenveld (29 ha) in 2014. RL=Rode Lijst-status. GE=gevoelig, KW=kwetsbaar.

Soort	N	N/100ha	rl_status	Soort	N	N/100ha	rl_status
Grauwe Gans	4	13,7		Tuinfluitter	7	23,9	
Krakeend	2	6,8		Zwartkop	9	30,8	
Wilde Eend	6	20,5		Sprinkhaanzanger	2	6,8	
Soepeend	1	3,4		Spotvogel	1	3,4	GE
Fazant	2	6,8		Bosrietzanger	39	133,3	
Fuut	1	3,4		Kleine Karekiet	26	88,9	
Bruine Kiekendief	2	6,8		Rietzanger	1	3,4	
Meerkoet	3	10,3		Zanglijster	2	6,8	
Houtduif	2	6,8		Blauwborst	11	37,6	
Koekoek	2	6,8	KW	Roodborsttapuit	3	10,3	
Ekster	2	6,8		Heggenmus	3	10,3	
Gaai	1	3,4		Gele Kwikstaart	1	3,4	GE
Zwarte Kraai	1	3,4		Groenling	3	10,3	
Matkop	1	3,4	GE	Putter	3	10,3	
Staartmees	1	3,4		Kneu	12	41,0	GE
Grasmus	9	30,8		Rietgors	24	82,0	

Tabel 6. Soorten, aantallen en dichtheden per 100 ha van het Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook (57 ha) in 2014. RL=Rode Lijst-status. GE=gevoelig, KW=kwetsbaar.

Soort	N	N/100 ha	rl_status	Soort	N	N/100 ha	rl_status
Grauwe Gans	12	21,1		Zwarte Kraai	2	3,5	
Nijlgans	1	1,8		Matkop	3	5,3	GE
Bergeend	1	1,8		Veldleeuwerik	1	1,8	GE
Kuifeend	1	1,8		Staartmees	1	1,8	
Krakeend	10	17,6		Grasmus	15	26,4	
Wilde Eend	9	15,8		Tuinfluitter	8	14,1	
Soepeend	1	1,8		Zwartkop	21	37,0	
Fazant	1	1,8		Sprinkhaanzanger	1	1,8	
Waterral	1	1,8		Bosrietzanger	17	29,9	
Meerkoet	1	1,8		Kleine Karekiet	38	66,9	
Scholekster	1	1,8		Zanglijster	1	1,8	
Kluut	1	1,8		Nachtegaal	1	1,8	KW
Kleine Plevier	1	1,8		Blauwborst	6	10,6	

Soort	N	N/100 ha	rl_status	Soort	N	N/100 ha	rl_status
Bontbekplevier	1	1,8	KW	Roodborsttapuit	1	1,8	
Kievit	9	15,8		Heggenmus	4	7,0	
Grutto	3	5,3	GE	Gele Kwikstaart	6	10,6	GE
Tureluur	4	7,0	GE	Witte Kwikstaart	1	1,8	
Houtduif	6	10,6		Graspieper	8	14,1	GE
Zomertortel	1	1,8	KW	Groenling	2	3,5	
Koekoek	3	5,3	KW	Putter	2	3,5	
Ransuil	1	1,8	KW	Kneu	4	7,0	GE
Ekster	4	7,0		Rietgors	17	29,9	
Gaai	2	3,5					

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

Er zijn gegevens van eerdere inventarisaties bekend van zowel het Gorzenveld als Gruttoveld. Ze worden hieronder afzonderlijk besproken.

Gorzenveld

Het Gorzenveld werd in de jaren 1984-86 gekarteerd door Robert Kwak als BMP-proefvlak. In 1999 voerde Ruud van Beusekom een kartering uit (Jalving *et al.* 2000). In de periode 2002-2004 maakte het Gorzenveld onderdeel uit van een Meetnet broedvogels van de Provincie Flevoland. In 2005 werd het geteld door H. Stappers. Gegevens van 1994 zijn vermoedelijk afkomstig van Het Flevo-landschap zelf (tabel 7).

Tabel 7. Aantallen broedvogels in het Gorzenveld, ng is niet geteld, ?=onbekend (gegevens afkomstig van Het Flevo-landschap).

Soort	1984	1985	1986	1994	1999	2002	2003	2004	2005	2014
Baardman	9	0	1	0	3	5	3	3	3	0
Bergeend	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Blauwborst	2	3	4	3-4	18	13	14	12	15	11
Bosrietzanger	2	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	39
Bruine Kiekendief	4	3	3	4-5	1	1	1	0	0	2
Ekster	0	0	0	ng	0	ng	ng	ng	ng	2
Fazant	6	7	6	ng	0	ng	ng	ng	ng	2
Fitis	3	5	3	ng	ng	ng	ng	ng	ng	ng
Fuut	0	0	0	ng	0	0	0	0	0	1
Gaai	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	1
Gele Kwikstaart	3	5	2	ng	0	ng	ng	ng	ng	1
Grasmus	1	0	0	?	0	1	ng	ng	ng	9
Graspieper	2	0	0	ng	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	0	>3	0	0	0	0	0	4
Groenling	0	0	0	ng	0	ng	ng	ng	ng	3
Heggenmus	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	3
Houtduif	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	2
Kievit	1	3	0	ng	0	0	0	0	0	0
Kleine Karekiet	90	77	71	ng	ng	22	25	ng	16	26
Kneu	5	5	1	ng	ng	0	3	ng	4	12
Knobbelzwaan	0	0	0	ng	0	1	0	ng	ng	0
Koekoek	1	1	1	ng	0	0	0	ng	ng	2

Soort	1984	1985	1986	1994	1999	2002	2003	2004	2005	2014
Krakeend	0	0	2	ng	0	3	0	3	0	2
Kuifeend	0	0	0	ng	ng	0	0	1	0	0
Matkop	0	0	0	ng	0	0	0	0	0	1
Meerkoet	13	8	11	ng	ng	4	4	ng	3	3
Purperreiger	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Putter	0	0	0	ng	0	1	0	ng	1	3
Ransuil	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rietgors	75	48	53	ng	32	23	29	ng	25	24
Rietzanger	5	8	7	ng	4	1	2	0	3	1
Roerdomp	1	1	1	2-3	0	0	0	0	0	0
Roodborsttapuit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Scholekster	0	1	0	ng	0	0	0	0	0	0
Snor	5	0	1	1-2	0	1	0	0	1	0
Soepeend	1	1	1	ng	ng	ng	ng	ng	ng	1
Spotvogel	0	0	0	ng	0	0	0	ng	ng	1
Sprinkhaanzanger	1	0	1	ng	2	0	2	1	3	2
Staartmees	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	1
Tuinfluitier	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	7
Veldleeuwerik	5	2	3	ng	0	0	0	ng	ng	0
Velduil	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Waterhoen	0	1	0	ng	1	1	0	ng	ng	0
Waterral	2	3	1	ng	0	0	0	0	0	0
Wilde Eend	14	6	9	ng	ng	3	1	ng	2	6
Witte Kwikstaart	0	1	0	ng	ng	0	0	ng	ng	0
Zanglijster	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	2
Zwarte Kraai	1	0	0	ng	0	ng	ng	ng	ng	1
Zwartkop	0	0	0	ng	ng	ng	ng	ng	ng	9

Belangrijkste ontwikkeling die het Gorzenveld in de loop der jaren heeft ondergaan is de verdwijning van kritische moerasvogels, zoals de Roerdomp, Waterral en Snor. Deze soorten zijn gebonden aan nat overjarig waterriet. Ook algemenere moerasvogels die afhankelijk zijn van natte omstandigheden en/of de aanwezigheid van jong vitaal riet, zoals de Kleine Karekiet en deels ook Rietzanger zijn sterk afgenomen. Alles wijst erop dat er na 1994 een cruciale wijziging is opgetreden in de waterhuishouding van het gebied, ofwel dat het is gaan verdrogen (gebied stond niet meer onder water). In 1999 bleken de meest kritische natte soorten te zijn verdwenen, maar was de Blauwborst, een soort die veelal wat opslag nodig heeft, sterk toegenomen. Helaas werden in 1999 algemenere soorten, zoals de Kleine Karekiet en Bosrietzanger niet geteld, zodat niet te achterhalen valt in welke mate het rietland toen al was verruigd. Tellingen in de periode 2002-2014 laten een vrij constant verloop zien. Het Gorzenveld is momenteel met name interessant voor Bosrietzanger, Roodborsttapuit, Grasmus, Kneu en Rietgors. Natte delen met waterriet zijn vooral aanwezig langs de randen, waar een watergang, poel of sloot aanwezig is. Opvallend is de “terugkeer” van de Bruine Kiekendief, na afwezigheid in 2004 en 2005.

Gruttoveld en Rassenbeektochtstrook

Weidevogels deden het aardig goed in het Gruttoveld en namen in zijn totaliteit toe ten opzichte van 1999. Cruciale factor is de gegraven slenk die zorgt voor natte omstandigheden in het vroege voorjaar en was daardoor aantrekkelijk voor ganzen, eenden en broedende steltlopers, zoals Kievit, Grutto, Tureluur, Kluut, Kleine Plevier en Bontbekplevier. Ook direct na het broedseizoen was de slenk aantrekkelijk voor groepen steltlopers (zie §4,4).

De graslanden westelijk van de slenk bleken kruidenrijk en het gras groeide niet snel, waardoor ze voor met name Grutto's (alle paren broeden daar) belangrijk waren. De centrale graslanden leken zwaar bemest en al vroeg in het seizoen erg hoog en dicht qua structuur. Deze graslanden bleken niet interessant voor weidevogels. Met name de afname van de Graspieper lijkt hierdoor te verklaren

(afname in dat deel). Opvallend is de sterke toename van de Gele Kwikstaart. De Grutto nam iets af (tabel 8). Het broedsucces van enkele weidevogelsoorten leek aardig (§4.3).

Vogelsoorten langs de Rassenbeektochtstrook bleven vrij stabiel. Opvallend is ook hier de afname van de Blauwborst (zie Gorzenveld). Landelijk is nog altijd sprake van een matige toename. Opvallende afwezige is de Spotvogel. De vlier- en meidoornstruwelen zien er geschikt uit voor deze soort. Een aantal Rode lijstsoorten werd in 1999 niet aangetroffen. Dat zijn de Zomertortel, Ransuil en Nachtegaal.

Helaas werden veel algemenere soorten in 1999 niet geteld, zoals de Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Matkop, Tuinfluiter, Zwartkop en Kneu. Middels een vergelijking van deze soorten had er wellicht wat meer gezegd kunnen worden over de ontwikkeling van natte rietvegetaties in het Gruttoveld en Rassenbeektocht, of in de ontwikkeling van de vlier- en meidoornstruwelen en ruigtevelden.

Tabel 8. Aantallen broedvogels in het Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook in 1999 (Jalving et al. 2000) en 2014. *= inclusief de oostelijke (akker-) zijde van de Rassenbeektocht (feitelijk buiten de grenzen, maar in 1999 meegenomen met de inventarisatie).

Soort	1999	2014	Soort	1999	2014
Knobbelzwaan	1	0	Zomertortel	0	1
Grauwe Gans	0	12	Koekoek	2	3
Nijlgans	0	1	Ransuil	0	1
Bergeend	3	1	Veldleeuwerik	3	1
Kuifeend	0	1	Grasmus	16	15
Slobeend	1	0	Sprinkhaanzanger	0	1
Krakeend	6	10	Spotvogel	5	0
Waterral	0	1	Nachtegaal	0	1
Scholekster	1	1	Blauwborst	17	11*
Kluut	0	1	Roodborsttapuit	0	1
Kleine Plevier	0	1	Gele Kwikstaart	0	6
Bontbekplevier	0	1	Graspieper	15	8
Kievit	6	9	Groenling	4	2
Grutto	5	3	Putter	2	2
Tureluur	0	4	Rietgors	24	24*
Buizerd	2	0			

4.3. Soortbesprekingen

Dit hoofdstuk geeft informatie over interpretatie van waarnemingen en broedbiologie. Soorten waarover niet veel meer valt te vertellen dan is af te leiden uit de verspreidingskaarten, worden derhalve niet besproken. Informatie over aantalsverloop is in de meeste gevallen te vinden in hoofdstuk 4.2.

Grauwe Gans, n=16

In het Gruttoveld hielden paren zich hoofdzakelijk op langs de brede slenk. Op 21 april waren hier 11 gezinnen met pullen aanwezig. Ook zat er een paar met zes pullen in de Rassenbeektocht. In het Gorzenveld waren paren aanwezig in de gegraven poelen langs de Rassenbeektocht en in de brede watergang in het noorden van het Gorzenveld. Op 21 april was bij één paar twee grote jongen aanwezig.

Waterral, n=1

In de vroege morgen van 21 mei werd de “slag-roep” gehoord in nat waterriet aan de oostzijde van de slenk in het Gruttoveld.

Bruine Kiekendief, n=2

Het Gorzenveld, niet voor niets ingericht als kiekendievenreservaat, is van oudsher een zeer aantrekkelijk gebied voor broedende Bruine Kiekendieven. In de periode 1984-1994 broedden er

jaarlijks tussen de 3-5 paren in een relatief klein gebied. Vermoedelijk omdat het gebied na die tijd verdroogde, werd het minder interessant. Kiekendieven ontbraken zelfs in 1994 en 1995. In 2014 was een mannetje aanwezig met twee vrouwtjes. De vrouwtjes waren individueel goed van elkaar te onderscheiden (een donkere en een hele lichte vrouw). De broedlocatie van beide vrouwtjes kon gedurende het broedseizoen gemakkelijk gevolgd worden. Dit door bedelende vrouwtjes, slepen van nestmateriaal, invallende oudervogels met later in het seizoen ook prooiaanvoer. Uit voorzorg voor eventuele predatie door vossen zijn de nesten niet opgezocht. Vossen waren met zekerheid in de directe nabijheid aanwezig, omdat op 9 juni een spelend welpje werd gezien op het gemaaide grasland nabij de doornstruwelen langs de Rassenbeektocht.

Meerkoet, n=4

Het merendeel van de Meerkoeten broedden in de dunne rietstrook van de Rassenbeektocht, echter voornamelijk aan de oostkant, net buiten de grenzen (n=8). In het Gorzenveld werd gebroed in de aangelegde poelen.

Scholekster, n=1

Een paar Scholeksters hield zich op langs de slikranden van de slenk in het Gruttoveld. Gezien het gedrag hebben de vogels geen jongen gehad.

Kluut, n=1

Kluten verschenen op 21 mei voor het eerst langs de slenk in het Gruttoveld en op 9 juni ging het om twee paren, die zeer fel alarmeerden. Het werd toen niet duidelijk of er zich nesten bevonden. Op 2 juli was er echter een paar met twee vliegvlugge jongen aanwezig.

Op 9 juni waren twee paren van de Kluut aanwezig in de slenk van het Gruttoveld.

Kleine Plevier, n=1

Een paartje Kleine Plevieren was aanwezig op 3 april en 9 juni langs de slenk in het Gruttoveld. Er waren geen aanwijzingen dat er met succes is gebroed.

Bontbekplevier, n=1

Op 9 juni en 2 juli was een paartje Bontbekplevieren aanwezig in de slenk in het Gruttoveld. Nadat de vogels op 2 juli een tijdje waren geobserveerd, leek het erop dat er gebroed werd. Op de bewuste locatie werd wel een nestkom gevonden, maar deze bevatte geen eieren.

Waakzame Bontbekplevier langs de slikoevers van de slenk in het Gruttoveld, 9 juni 2014.

Kievit, n=9

Kieviten hielden zich met name op langs de slenk en in de percelen westelijk hiervan, waar de grasmat beduidend minder snel groeide. Op 21 mei hadden vijf paren kleine jongen, af te lezen aan de aanwezige alarmerende oudervogels.

Grutto, n=3

Grutto's werden uitsluitend vastgesteld in de percelen westelijk van de slenk, met de kortste grasmat. Op 21 mei had één paar kleine jongen. Van de andere paren zijn de broedsels mislukt.

Tureluur, n=4

De Tureluur ontbrak tijdens de kartering in 1999. In 2014 waren vier paren aanwezig, die zich duidelijk aangetrokken voelden tot de slikrijke oevers van de slenk. Op 21 mei en 9 juni alarmeerden twee paren ten teken dat daar eieren of kleine jongen aanwezig waren.

Zomertortel, n=1

In de dichte vlier- en meidoornstruwelen van de Rassenbeektochtstrook was op 21 mei een Zomertortel aanwezig.

Ransuil, n=1

Op 6 juni 2014 om 23.20 uur hoorde Greet Boomhouwer een bedelend jong in het meest noordwestelijke puntje van de opslag langs de Rassenbeektochtstrook. Tijdens de nachtronde op 24/25 juni werd niets gehoord.

Zwarte Kraai, n=3 en Ekster, n=4

Aanwezige nesten in de vlier- en meidoornstruwelen en essen waren bezet door Zwarte Kraaien of Eksters. Een Buizerd werd een aantal keren waargenomen langs de Rassenbeektochtstrook, maar hier was geen bezet nest aanwezig. In 1999 werden hier nog twee territoria opgevoerd.

Veldleeuwerik, n=1

De Veldleeuwerik nam af in het Gruttoveld (van 3 naar 1). De meeste paren (n=5) werden vastgesteld net buiten het gebied, in regulier akkerland.

Grasmus, n=24

De Grasmus bereikte in beide gebieden een zeer hoge dichtheid. De vlier- en meidoornstruwelen in combinatie met de brandnetelruigte vormt een ideaal biotoop.

Spotvogel, n=1

Het enige territorium bevond zich in de meidoornstruwelen langs de Rassenbeektochtstrook van het Gorzenveld. Opvallend genoeg ontbrak de soort langs de Rassenbeektochtstrook nabij het Gruttoveld (in 1999 vijf territoria).

Bosrietzanger, n=56

De hoogste dichtheid werd aangetroffen in het Gorzenveld. Dit geeft aan dat het riet grotendeels bestaat uit droog overjarig rietland, gemengd met brandnetelvegetaties en opslag met vlieren. Langs de Rassenbeektochtstrook was met name de brandnetelruigte in combinatie met opgaande vlieren interessant, evenals de rietkragen langs de tocht zelf.

Kleine Karekiet, n=64

Uitsluitend de natste delen van het rietland van het Gorzenveld waren bezet. In de verspreidingskaart is goed te zien, dat dit de buitenranden zijn, waar of een sloot, poel of watergang aanwezig is. Hier is nat overjarig rietland aanwezig. Naast de rietkragen van de Rassenbeektocht, bleken ook de sloten met nat overjarig riet in het Gruttoveld interessant.

Nachtegaal, n=1

Alleen in de vlier- en meidoornstruwelen van de Rassenbeektochtstrook was een territorium aanwezig. Gezien het aanwezige geschikt lijkende biotoop, ook in het Gorzenveld, viel dit wat tegen.

Blauwborst, n=17

In beide gebieden zat het aantal Blauwborsten iets onder het niveau van 10-15 jaar geleden. In het Gorzenveld zou een verdere verrijging van de rietlanden een oorzaak kunnen zijn, omdat ze toch graag wat nattere omstandigheden hebben.

Roodborsttapuit, n=4

Nieuwkomer is de Roodborsttapuit. Twee van de drie paren in het Gorzenveld hadden op 9 juni uitgevlogen jongen.

Gele Kwikstaart, n=7

Zeer opvallend is de komst en toename van de Gele Kwikstaart in het Gruttoveld. Op 9 juni alarmeerden twee paartjes zeer fel, ten teken dat er een nest met inhoud in de nabijheid moest zijn. De paartjes meden het hoge gras in het centrale deel van het reservaat en hielden zich op langs het dijke in het oostelijke deel en in de omgeving van de slenk en de westelijke graslanden. Op 9 juni waren bovendien de buitenste randen van het reservaat gemaaid en juist de rand van het gemaaide en ongemaaide gras was in trek. Opvallend is ook het aantal territoria op de omringde akkers.

Graspieper, n=8

Net als de Gele Kwikstaart meden Graspiepers ook het hoge gras in het centrale deel en bleek het dijke sterk in trek, evenals de randen van het hoge gras en de westelijke graslanden rondom de slenk.

4.4. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels

Grauwe Gans

3 april: groep van 48 exx. in de slenk Gruttoveld.

21 april: groep van 18 exx. in de slenk Gruttoveld (niet-broeders).

Brandgans

3 april: 2 exx. Gruttoveld.

Grote Zilverreiger

9 juni en 2 juli: 1 ex. foeragerend in de poelen langs de Rassenbeektocht, Gorzenveld.

Lepelaar

9 juni: 1 ex. foeragerend in de Rassenbeektocht, Gorzenveld.

Smient

3 april: 6 exx. slenk Gruttoveld.

Wintertaling

3 april: 40 exx. slenk Gruttoveld.

21 april: paartje slenk Gruttoveld.

2 juli: paartje slenk Gruttoveld. Voldeed net niet aan territorium.

Pijlstaart

3 april: paartje slenk Gruttoveld.

Blauwe Kiekendief

3 april: ringtail jagend Gruttoveld.

Kemphaan

2 juli: 1 ex. slenk Gruttoveld.

Watersnip

3 april: 8 exx. graslanden Gruttoveld.

21 april: 1 ex. graslanden Gruttoveld.

Grutto

2 juli: groep van 15 exx. slenk Gruttoveld.

Witgatje

3 april: 1 ex. slenk Gruttoveld.

21 april: 1 ex. slenk Gruttoveld.

9 juni: 3 exx. graslanden Gruttoveld.

2 juli: 1 ex. slenk Gruttoveld.

Zwartkopmeeuw

9 juni: 2 ad. op akkers ten oosten van het Gorzenveld.

2 juli: 1 ad. slenk Gruttoveld.

Kokmeeuw

9 juni: 1 adult slenk Gruttoveld

2 juli: alarmerende adult met twee grote vliegvlugge jongen (vermoedelijk uit Nulderneauw), slenk Gruttoveld.

Paapje

21 april: 1 ex. Gorzenveld.

Beflijster

3 april: 1 ex. Gorzenveld.

Overige soorten

Haas: aanwezig in Gruttoveld op 21 april (3), 21 mei (1) en 9 juni (1).

Vos: jong welpje spelend nabij de doornstruiken op het grasland van het Gorzenveld (9 juni).

5. Evaluatie

Het Flevo-landschap heeft met het Gorzenveld, Gruttoveld en de Rassenbeektochtstrook een paar bijzonder fraaie pareltjes in beheer. Hoewel het om een relatief klein gebied gaat (86 ha) werden in totaal 57 broedvogelsoorten vastgesteld, waarvan er dertien voorkomen op de Rode lijst.

Het Gorzenveld heeft qua kritische moerasvogels flink moeten inleveren en verloor door verdroging karakteristieke soorten, zoals de Roerdomp, Waterral en Snor. Deze zijn gebaat bij overjarige riet dat permanent onder water staat. Gezien de aantalstrend is er na 1994 een cruciale wijziging opgetreden in de waterhuishouding en is het gaan verdrogen en verruigen.

Mocht de doelstelling er zijn om kritische soorten van nat riet terug te krijgen, dan wacht er nog een uitdagende opgave. Onlangs is er een hydrologisch onderzoek uitgevoerd. Geavanceerde windmolens, werkend op zonnepanelen, kunnen al veel meer water aanvoeren, dan op dit moment gebeurt. Waterverlies treedt nu op door (te diepe) sloten die het zand raken. Deze sloten moeten (deels) gedempt worden. Daarnaast zal lokaal folie vervangen moeten worden, om lekkages tegen te gaan. Om vitaal rietland te behouden zal gefaseerd gemaaid moeten worden in de winter (mogelijk in conflict met slaappleatsdoelstelling Blauwe Kiekendief). Al met al een hele opgave. Een beheer van niets-doen, zoals nu plaatsvindt, kan ook voortgezet worden, al zal dat niet leiden tot terugkeer van kritische moerasvogels. De slenk in het Gruttoveld zorgt er in het vroege voorjaar voor dat zich in het gebied weidevogels vestigen. Met name de oevers en de meest westelijke percelen worden benut door Kievit, Tureluur en Grutto. Hier is het gras kruidenrijk en groeide het niet snel, zodat het in de jongenfase geschikt was voor opgroeiende kuikens. Het centrale en oostelijke deel bleek minder interessant. Vermoedelijk vanwege overbemesting door ruige stalmest en droogte groeide het gras hier zeer snel en was de structuur erg dicht. De bemesting is hier inmiddels gestopt. Verlies in de ei- en/of jongenfase werd vastgesteld bij Grutto, Tureluur en Kievit, mogelijk door predatie (Vos, Zwarte Kraai) of door verdroging van het grasland in de loop van het broedseizoen. Verdroging in het graslandgebied komt vermoedelijk door de slenk, doordat deze veen/zand laag aansnijdt. Deze zal verondiept moeten worden (met ongerijpte klei) en kan daarbij wel verbreed worden. De sloten bleken vanwege het natte overjarige riet interessant voor moerasvogels, zoals Waterral, Kleine Karekiet, Blauwborst en Rietgors. De oevers van de Rassenbeektocht bleken met name aan de oostzijde (akkerkant) interessant voor Kleine Karekiet, Rietgors, Blauwborst en Bosrietzanger. Deze zijde was niet gemaaid of uitgediept. Aan de westkant was het wel uitgediept, waardoor er minder overjarig riet aanwezig was. Hierdoor was het pas later in het seizoen geschikt voor Kleine Karekieten (eenjarige riet). De lange strook met beplanting is interessant op plekken waar vlier- en meidoornstruwelen zijn opgeslagen. Deze worden benut door kritische soorten zoals de Ransuil, Zomertortel, Nachtegaal en Matkop.

Groep Knobbelzwanen in de slenk, Gruttoveld, 21 april 2014.

6. Literatuur

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek, Nijmegen.

HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & RELJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Zeist.

JALVING R., VAN BEUSEKOM R.F.J. & WYMENGA E. 2000. Broedvogels in een aantal natuurreservaten van het Flevolandschap in 1999. A&W-rapport 224. Veenwouden.

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

Bijlage: soortkaarten (volgende pagina's)

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)